

bu husus esasında belli bir maddî be-
dele değil taraflar arası güven ilişkisine
dayanır. Bu sebeple adı emanetçi de olsa
başkasının malını ücret karşılığı belli bir
süre korumayı üstlenen kimse, bu ivaz
faktörü sebebiyle hukuken emin hük-
münü taşımaz (*Mecelle*, md. 777).

Sahibinin sarâhaten veya delâleten
iznine bağlı olarak elde bulundurulmuş
şeyler de emanet hükmündedir. Meselâ
müşterinin bakmak üzere eline aldığı
mal böyledir. Ancak açıkça yasak varsa
delâleten izne itibar edilmez (*Mecelle*,
md. 771-772). İradî olarak başkasına tev-
di edilen şeyin emanet olarak adlandırıl-
dığı tek akid vedîa olmakla birlikte diğer
emanet akidlerinde ve zilyedliklerinde-
ki mallar da hukuken emanet mal hük-
mündedir. *Mecelle*'nin ilgili bölümünde
(Kitâbü'l-emânât) emanetle ilgili genel hük-
mülerden sonra sadece vedîa ve âriyet
akdine yer verilmişse de konu başında
yer alan ilk maddede bir malın doğrudan
veya dolaylı olarak korunmasını içeren
akidlerdeki ve iyi niyetli zilyedlikler-
deki malların emanet hükmünde oldu-
ğu belirtilmiştir (md. 762). Ancak em-
net malla ilgili genel hükümler, malın
korunması maksadıyla bir kimse nezdine
bırakılmasını konu alan vedîa akidinde-
ki özel hükümlerden zaman zaman farklılık
gösterir. Bu sebeple vedîa ile ilgili olarak
Mecelle'de yer alan özel hükümlerin akid ve
zilyedlikten doğan emanet konusuna uygulanması her zaman
mümkün olmaz.

Gerek emanet akidlerinde gerekse
emanet zilyedliklerinde kişi, elinde bul-
unan mala gelecek zarar ve ziyandan
kasdı, taaddi ve kusuru bulunmadıkça
kural olarak sorumlu tutulmaz. Diğer
bir ifadeyle emin kimse, iyi niyetli bir
kullanıcı işleyici ve koruyucu olarak ge-
rekli özen ve dikkati gösterdiği, mesle-
ğinde acemi olmayıp tedbirli davrandığı
sürece elindeki mala gelecek zarardan
sorumlu tutulmaz. *Mecelle* bunu, "Emanet
mazmun değildir" (md. 768) kaide-
siyle özetlemiştir. Ancak kişi bu malın
zarar görmesine bilerek, ölçüsüz, aşırı
ve kusurlu davranarak sebep olmuşsa o zaman
sorumlu tutulur. Meselâ sahibinin izni
olmadığı halde emanet hayvana binen,
sahibinin izin ve tâlimatı dışında emanet
malı kullanan kimseler, bu davranışlarının
yol açtığı zarar ve ziyanı ödemekle yükümlü
tutulurlar.

Akdin veya zilyedliğin emanet hükmünü
taşıması ispat yükünü de etkiler. Zil-

yed eğer malı tazmini gerektirecek bir
sıfatla elinde bulunduruyorsa kusursuz-
luğunu ispat etmek bu kişiye aittir. Hal-
buki emanet akidlerinde ve zilyedlikle-
rinde mala bir zarar geldiğinde ilk plan-
da zilyedin sözüne itibar edilir, aksini
ispat ise diğer tarafa düşer.

Bir malın korunması maksadıyla bir
kimseye bırakılması (idâ') ve bunu konu
alan vedîa akdi ise diğer emanet akid-
lerinden ve zilyedliklerinden doğrudan
emaneti konu alması bakımından ayrılır
ve özel hükümlere tâbidir (bk. VEDİA).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâce, "Şadakât", 5; Tirmizî, "Büyü",
39; Şâfiî, *el-Üm*, IV, 135-137; Merğînânî, *el-
Hidâye*, Kahire 1936, III, 157-161; İbn Rüşd,
Bidâyetü'l-müctehid, II, 281-283; İbn Kudâ-
me, *el-Muğnî*, VII, 280-333; a.mlf., *el-Kâfi* (nşr.
Zühayr eş-Şâviş), Beyrut 1402/1982, II, 373-
381; Kurtubî, *el-Câmi*, V, 255-258; Mevsilî,
el-İhtiyâr, III, 25-28; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-
kadîr*, Kahire 1306, VII, 451-464; Haccâvî, *el-
İknâ*, Kahire, ts., II, 377-385; Şirbîni, *Muğni'l-
muhtâc*, III, 79-82; Dâmad, *Mecma'u'l-enhur*,
İstanbul 1310, II, 337-345; Şevkânî, *Nejli'l-
evtâr*, V, 333-339; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâ-
r*, IV, 493-502; *Mecelle*, md. 762-772, 777;
Ali el-Haffî, *ed-Damân fi'l-fıkh'i'l-İslâmî*, Ka-
hire 1971, I, 102-109; Vehbe ez-Zühaylî, *Na-
zariyyetü'd-đamân*, Dimaşk 1402/1982, s. 145-
187; Muhammed Fevzi Feyzullah, *Na-
zariyyetü'd-đamân fi'l-fıkh'i'l-İslâmiyyi'l-Şam*, Küveyt
1983, s. 38-70; Bilmen, *Kamus*², IV, 144-222;
Mv.F, VI, 236-239.

HAMZA AKTAN

EMANULLAH HAN

(1892-1960)

Afganistan hükümdarı
(1919-1929).

2 Haziran 1892'de doğdu. Habîbullah
Han'ın üçüncü oğludur. Babasının 20 Şu-
bat 1919'da bir suikast neticesinde öl-
dürülmesi üzerine ordunun ve milliyetçi
gençlerin desteğiyle amcası Nasrullah
ve ağabeyi İnâyetullah'ı bertaraf ederek

Emânullah Han

Afgan tahtına geçti (28 Şubat 1919). Bir
müddet sonra da İngilizler'e karşı Afga-
nistan'ın bağımsızlığını ilân etti. İngilizler
bunu tanımayarak savaşa girdiler. 8
Ağustos 1919'da imzalanan Ravalpindi
Antlaşması ile İngilizler de Afganistan'ın
bağımsızlığını zımnen tanıdılar. Onun dö-
neminde 28 Şubat 1921'de Rusya ile, 1
Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Mec-
lisi hükümetiyle dostluk ve iş birliği ant-
laşmaları imzalandı. Bu arada İtalya,
Fransa ve İran'la da iyi ilişkiler kuruldu.
Aynı yıl Muhammed Velî Han başkanlı-
ğında bir elçilik heyeti Amerika Birleşik
Devletleri'ni ziyaret ederek siyasî ve
diplomatik alanda iş birliği çağrısında
bulundu. Fakat bundan müşahhas bir
netice elde edilemedi. İngilizler'le yapı-
lan uzun müzakereler, 22 Kasım 1921'-
de imzalanan dostluk antlaşmasıyla so-
nuçlandı.

Emânullah Han, hükümdarlığının ilk
yıllarından itibaren Mahmud Beg Tar-
zî'nin milliyetçi ve modernist düşüncelerinin
etkisi altında kaldı. 1924'te onun
kızı Süreyyâ ile evlendi. Panislâmist bir
politika takip ederek Hint ve Orta Asya
müslümanlarıyla yakından ilgilendi. Af-
ganistan'ın liderliğinde Buhara ve Hîve
ile Orta Asya federasyonu kurmak için
çalıştı. Fakat Ruslar'ın Türkistan'ı kontrol
altına almaları yüzünden bu projesini
gerçekleştiremedi.

Türk-Afgan ittifakı çerçevesinde Tür-
kiye'den ülkesine subay, doktor ve eği-
timsi davet eden Emânullah Han, Ata-
türk inkılaplarını örnek alarak bu ele-
manların yardımıyla büyük reformlara
girişti. Ancak dışarıdan elde ettiği yar-
dımları fakir Afganistan için lüks sayı-
labilecek pahalı yatırımlara harcaması,
orduyu zayıf tutması ve İslâmî âdetlere
sıkı sıkıya bağlı olan Afgan halkını, özel-
likle de kadınları Avrupalılar gibi giyin-
meye mecbur etmesi halkın büyük tep-
kisine sebep oldu. Aralık 1927'de çıktı-
ğı Hindistan, Avrupa, Sovyetler Birliği ve
Türkiye seyahatinden Temmuz 1928'de
döndükten sonra modernleşme hare-
ketine hız vermesi, muhafazakâr züm-
relerin ve bazı kabilelerin ona karşı ha-
reketine geçmesine yol açtı. Beççe-i Saka
adlı bir eşkıya Kâbil'i kuşattı (Ocak 1929)
ve Emânullah Kandehar'a kaçmak zo-
runda kaldı. 14 Ocak 1929'da ağabeyi
İnâyetullah Han lehine tahtan feragat
etti. Ancak İnâyetullah Han da Beççe-i
Saka karşısında tutunamadı. Beççe Kâ-
bil'e girerek kendini II. Habîbullah Han

unvanıyla hükümdar ilân etti. Emânullah Han 24 Ocak 1929'da tahtını ele geçirmek üzere yeni bir harekâta girişti. Bazı kabilelerin desteğini sağladıysa da Rusya ve İngiltere'den istediği yardımı elde edemeyince harekâtını yarıda kesip geri döndü ve 23 Mayıs 1929'da Hindistan'a kaçtı. 22 Haziran'da Bombay'dan Roma'ya gitti. 26 Nisan 1960'ta İtalya'da (veya İsviçre'nin Zürih şehrinde) öldü. Cenazesi ülkesine getirilerek Celâlâbâd'da toprağa verildi.

BİBLİYOGRAFYA :

General Sir George Macmunn, *Afghanistan From Darius tu Amanullah*, London 1929, s. 281-338; W. K. Fraser-Tytler, *Afghanistan. A Study of Political Developments in Central Asia*, London 1950; Bayur, *Hindistan Tarihi*, III, 530-533, 549-605; A. Fletcher, *Afghanistan: Highway of Conquest*, New York 1966; R. T. Stewart, *Fire in Afghanistan 1914-1929*, New York 1973; L. W. Adamec, *Afghanistan (1900-1923)*, Berkeley 1976; L. Dupree, *Afghanistan*, Princeton 1980; Mohammad Khalid Ma'arof, *Afghanistan in World Politics*, Delhi 1987, s. 22-30; Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, İstanbul 1987, s. 91 vd.; Abdülvehhab Tarzî, "Efganistan", *İA*, IV, 168-178; M. Longworth Dames — H. A. R. Gibb, "Afghānistān", *EI²* (İng.), I, 232; M. E. Yapp, "Amānallah", *EI² Suppl.* (İng.), s. 65-66; L. B. Poullada, "Amānallah", *EI^r*, I, 921-923.

MEHMET SARAY

375 (985-86) yılında Buhara'da tamamlandığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen, Âmirî'nin kaleme aldığı son eser olması ve müellifin öteki eserlerinden birçoğunun listesini (17 eser) ihtiva etmesi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır.

Eserin girişinde Âmirî, akıl sahibi bir kimse için bilgisizliğin mazeret sayılmayacağını, halbuki ölümden sonra ruhun ne olacağı gibi önemli bir hususta doyurucu eser bulunmadığını, bu durumun bazı şüphe ve tereddütlere yol açtığını, dolayısıyla konuyu açıklığa kavuşturmak için bu kitabı yazdığını söyler. Müellif, "Sözü dinleyip en güzeline uyan kullarımı müjdele" (ez-Zümer 39/18) meâlindeki âyetle benzer nitelikteki bazı hadisleri ilke edinerek felsefi bir yaklaşımla eserin ilk dört faslında okuyucuya "hikmetin beş sütünü" olarak gördüğü Yunan filozoflarını tanıtır; onların vahye dayanmadıkları halde bu konudaki inançlarının önemli ölçüde İslâm'a uygun olduğunu göstermeye çalışır. Bu çerçevede kadim ilimlerin fayda ve değerini vurgulamak suretiyle bunların gerçekte yabancı ilimler olmayıp Doğu menşeli olduklarını iddia eder ve felsefe ile peygamberî gelenek arasında bağ kurmaya çalışır.

Beşinci fasıldan itibaren ruhun çeşitli güçlere sahip mânevî bir cevher olduğu açıklandıktan sonra onun ölümsüzlüğüne dair deliller serdedilir; duyulur ve akledilir âlemler arasındaki ilişki ve farklar belirtilerek özellikle bu ayırımın ahlâkî neticeleri üzerinde durulur. Bu konuda kullanılan malzemenin önemli bir kısmı Eflâtun'a ve Yeni Eflâtuncu doktrine dayanmaktadır. Velâyet ve sihir bahsine ayrılan 12. fasıldan sonra 13 ve 14. fasıllarda geometri ve fizik ilminin temel kavramlarının metafizik ve ilâhiyata uygulanması yer alır. Bu fasıllarda ruhun ölümsüzlüğüne dair son bir delil zikredilir; ardından da filozofların, ölümden sonra ruhun vatani sayılan akledilir (ma'kûl) âlem anlayışlarına (fasıl 15-16) ve âhirette hak edilen ceza ve mükâfat derecelerine (fasıl 18) yer verilir. Ruhun bir uyum olduğu şeklindeki görüşlerin ele alındığı 17. fasılda Mu'tezile'nin ve "bir grup tabiatçı"nın görüşleri tenkit edilir. 19. fasılda çeşitli İslâm fırkalarının âhîret hayatıyla ilgili ceza ve mükâfat konusundaki görüşleri özetlenir ve genel İslâmî anlayış tahlil edilerek onun öteki görüşlere olan üstünlüğü gösterilmeye çalışılır. Bu fasıl âlemin fânî olduğuna dair bir delille son bulur.

Sonuncu fasılda insanın kâinat içinde işgal ettiği önemli mevki karşısında mükellef tutulmasının hikmeti üzerinde durulur. Buna göre insan varlık mertebeleri çizgisinde ruhanî varlıklarla hayvanlar arasında yer aldığı içindir ki ilâhî mükâfat veya cezaya (va'd ve va'id) muhatap olmuştur. İnsanın bu dünyada iken yaptıklarından hesaba çekilmesi için yeniden diriltilmesi gerekir. Bu dirilme bedenlerle olacaktır. Ancak bedenler saf ve latif hale geldikten sonra ruhlar bedenlerine dönecektir. Eser, meşhur "yetmiş üç fırka" hadisinin farklı bir yorumuyla sona erer.

Bilinen yegâne nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan (Servili, nr. 179/2) *el-Emed 'ale'l-ebed* E. K. Rowson tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1979).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Hasan el-Âmirî, *el-Emed 'ale'l-ebed* (nşr. E. K. Rowson), Beyrut 1979; *Resâ'ülü Ebi'l-Hasan el-Âmirî ve şezerâtühü'l-felsefiyye* (nşr. Sehbân Halîfât), Amman 1988, nâşirin mukaddimesi, s. 101; Beyhakî, *Tetimme*, s. 186; Kasım Turhan, *Âmirî ve Felsefesi*, İstanbul 1992, s. 19; E. K. Rowson, "al-Âmirî", *EI² Suppl.* (İng.), s. 72; Mahmut Kaya, "Âmirî, Ebü'l-Hasan", *DİA*, III, 71.

KASIM TURHAN

EMÂRÂTÜ'n-NÜBÜVVE

(bk. DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE).

EMÂRE

(bk. ALÂMET; KARİNE).

EMÂRET

(bk. EMİR).

EME bint HÂLİD

(bk. ÜMMÜ HÂLİD).

el-EMED ale'l-EBED

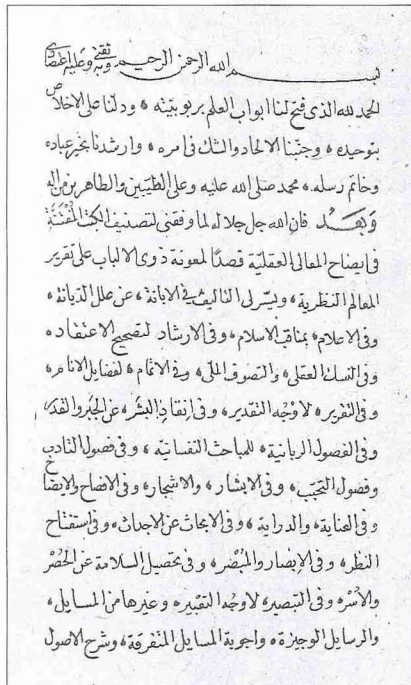
(الأمدة على الأبد)

Ebü'l-Hasan el-Âmirî'nin

(ö. 381/992)

felsefi ve kelâmî mahiyetteki eseri.

el-Emed 'ale'l-ebed İnk ilik sayfası (Süleymaniye Ktp., Servili, nr. 179/2, vr. 75*)

Fârâbî ile İbn Sînâ arasında yaşamış dikkate değer bir filozof olan Ebü'l-Hasan el-Âmirî'nin günümüze ulaşan en önemli eseridir. Bir girişle yirmi fasıldan oluşan kitabın sonundaki bir ifadedden